

ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΗΑΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ ΡΩΜΗΙ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Πάπας Ἀγάθων, στέλλων ἀντιπροσώπους του εἰς τὴν ἐν Τρούλλοις ἕκτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, εἰς τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν γράμματα ἔζητει συγγνώμην ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον, διότι «οἱ ἀπεσταλμένοι του δὲν ἦσαν οὔτε εὐγλωττοί, οὔτε μορφωμένοι, ἀλλ' ἦσαν ἄνθρωποι, οἵτινες κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους, ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ κερδίζουν τὸν ἄρτον τῶν μὲ τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν των». Καὶ ἐπρόκειτο περὶ τριῶν καρδινάλιων, δηλαδὴ τῶν πριγκήπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ρώμη καὶ ἐν γένει ἡ Ἰταλία εὕρισκετο ἐν καταπτώσει, μέγα δὲ μέρος αὐτῆς ἦτο ὑπὸ τὸ Βυζάντιον, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον ἐμαστιζέτο ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς εἰσβολὰς.

Εἰς τὴν Ρώμην λοιπόν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀμαθείας τούτους, μετέβαινον πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, καλλιτέχνη, τεχνῖται καὶ λόγιοι. Δυστυχῶς ἐλάχιστα πληροφορίαι περὶ τούτων σώζονται καὶ αὐταὶ ἀσαφεῖς καὶ συγκεχυμέναί, λόγῳ τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἐπήνεγκον εἰς τὴν Αἰωνίαν Πόλιν οἱ ἐπιδρομεῖς. Ἄλλ' οὐχ ἦττον σώζονται θαυμάσια ψηφιδωτὰ, ἔργα Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, καὶ μερικαὶ ὀνομασίαι τοποθεσιῶν καὶ ναῶν, ἀποδεικνύουσαι τὴν ἑλληνικότητα τούτων, καὶ τὴν ἔκτασιν καὶ ἰσχὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ρώμῃ. Οὕτω ὑπάρχει μέχρι σήμερον, μετα-

σκευασθεις και ανανεωθεις, εννοεῖται, ο περιφημος ναός της Santa Maria in Cosmedin, η οποια εἶναι αντιγραφη της βυζαντινης «Παναγίας το Κοσμίδιον». Μία μεγαλοπρεπής εκκλησία, η και σήμερα γνωστή από το ὄνομα «Ἅγιος Γεώργιος in Velabro» ἐκτίσθη καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ρώμη ἐκυβερνατο ἀπὸ ἓνα βυζαντινὸν Δοῦκα, τὸν δὲ παπικὸν θρόνον κατεῖχον Ἕλληνες Πάπαι. Ἐπὶ Πάπα Ζαχαρία (741-752) κομίζεται εἰς τὸ Λατερανόν, (τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐχρησίμευεν ὡς Παπικὸν μέγαρον) τὸ ἅγιον λείψανον τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, συνοδευόμενον ἀπὸ ἓν ἐπίσημον Πιττάκιον ἑλληνιστὶ γραμμένον καὶ στελλόμενον ἀπὸ τὴν Κωνταντινούπολιν. Ὁ Πάπας τὴν ἀποδέχεται μετ' ἀπείρου σεβασμοῦ καὶ μὲ μεγάλην πομπὴν, ἀκολουθοῦντος τοῦ Ρωμαικοῦ λαοῦ ἐν ψαλμωδία, εἰς τὸν ἀνωτέρω ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Καὶ οἱ χρονογράφοι ἀφηγοῦνται, ὅτι μεγάλα θαύματα ἔκαμνε τὸ ἅγιον λείψανον, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐκκλησία νὰ καταστῇ τὸ γενικὸν προσκύνημα. Περὶ αὐτὴν ἄλλως τε συγκεντροῦνται οἱ ἐν Ρώμῃ Ἕλληνες, διότι εὗρισκετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν, ἡ ὁποία μέχρι σήμερα διατηρεῖ τὸ ὄνομά της Schola Graecorum (Ἑλληνικὴ Σχολή). Οἱ Ἕλληνες θέλουν νὰ θάπτονται, κατὰ τὸ ἔθιμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κάτω ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς ἰδικὸν τῶν. Μάλιστα μέχρι μιᾶς ὀρισμένης ἐποχῆς ὁ πρωτοπαπᾶς τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἦτο Ἕλλην. Ἄλλως τε σώζονται μέχρι τοῦδε πλάκες μὲ ἐπιγραφὰς ἀποδεικνύουσας τὴν ἐκεῖ ταφὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ πιστοποιούσας ὅτι ἡ ἑλληνικὴ παροικία Ρώμης περιελάμβανεν ἀνθρώπους μορφωμένους καὶ διδάσκοντας φιλολογίαν, καθὼς καὶ κληρικοὺς εὐπαιδευτοὺς. Οὕτω ὑπάρχει τάφος φέρων τὴν ἐπιγραφὴν:

Τύμβος Ἰωάννου Ἀρχιεπισβυτέρου,

κάτωθεν δὲ ταύτης ποίημα ἐπιτάφιον ἐξυμνοῦν τὸν ἄγνωστον δι' ἡμᾶς Ἕλληνα κληρικόν.

Καὶ ἄλλα στοιχεῖα πολλαπλᾶ ἀποδεικνύουν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἡ Ρώμη ἔχει μίαν μόνιμον

καὶ πολυάριθμον ἑλληνικὴν παροικίαν συγκεντρωμένην εἰς τὴν λαϊκὴν καὶ ἔμπορικὴν συνοικίαν, ἣτις ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ Βελάμπρο μέχρι τῆς Μαρμοράτα, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατινοῦ καὶ τοῦ Ἀβεντινοῦ λόφου. Ἡ παροικία αὕτη ἔχει ἰδικὰς τῆς ἐκκλησίας, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, τὴν Παναγίαν τὸ Κοσμίδιον, τὴν Ἁγίαν Ἀναστασίαν, τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ Βελάμπρο καὶ τὸν Ἅγιον Καισάριον. Ἔχει ἐπίσης τὰ μοναστήρια τῆς, πολυάριθμα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μερικὰ περίφημα, ὡς τὸ τοῦ Ἁγίου Σάββα, τοῦ Ἁγίου Ἐράσμου, τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, τῶν Ἁγίων Στεφάνου καὶ Σιλβέστρου, Ἁγίας Λουκίας, Ἁγίας Πραξέδης καὶ ἄλλα πολλά. Ἐν ἑλληνικὸν γυναικεῖον μοναστήριον, τῆς Παναγίας εἰς τὸ «Κάμπο Μάρτιο», κατεῖχε τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Ἡ παροικία αὕτη τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν ἢ τέκνων μεταναστῶν, καλλιτέχναι, ἱερεῖς, λόγιοι, καλόγηροι, ζωγράφοι καὶ μουσικοί, ἀπετέλουν ἓνα πυκνὸν πληθυσμὸν διμλοῦντα τὴν ἑλληνικὴν καὶ γράφοντα αὐτήν. Χωρὶς νὰ ἔχωμεν περὶ τούτου ἀσφαλεῖς πληροφορίας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐκ διαφόρων τεκμηρίων, ὅτι ὑπῆρχον καὶ σχολεῖα, ἔργαστήρια, φιλολογία καὶ βιβλιοπωλεῖα ἑλληνικά. Οὕτω ἀπὸ δοκουμένα τῆς ἐποχῆς, σωζόμενα μέχρις ἡμῶν, πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ Πάπας Παῦλος Α' ἀπέστειλεν εἰς τὸν Γάλλον βασιλέα Πιπῖνον διάφορα ἑλληνικὰ βιβλία — χειρόγραφα βεβαίως, διότι παρῆλθον ἔκτοτε πολλοὶ αἰῶνες μέχρις ὅτου ἡ τυπογραφία ἀνακαλυφθῆ — ἐν οἷς γραμματικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἄλλα, ὅλα ἑλληνιστὶ γραμμένα.

Πλεῖστοι μοναχοὶ ἔφυγαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ εἰκονοκλάστου καὶ μετέβησαν εἰς Ρώμην. Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου εὐρίσκομεν πολυαρίθμους ἐπιστολάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀπευθυνομένας εἰς μοναχοὺς μένοντας εἰς τὸ αὐτὸ μὲ ἐκεῖνον κοινόβιον καὶ ἀναγκασθέντας νὰ ἐκπατριθοῦν λόφω τοῦ διωγμοῦ εἰς Ρώμην. Πλεῖστα δοκουμένα ἀποδεικνύουν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἡ Ρώμη εἶνε κέντρον κατέχον, κατασκευάζον

καὶ ἔξαποστέλλον παντοῦ ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων καὶ εἰς ἄλλας εὐρίσκονται πολλὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα αὐτά.

Καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται εἰς πλείστας ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εἰκονίσματα, ἰδίως δὲ Παναγαίαι βυζαντιναί, μαυρισμένα ἀπὸ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, θεωροῦνται δὲ ἀπὸ τοὺς θρησκούς ὡς ἔξαιρετικῶς θαυματουργοί. Αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἐζήτησαν καταφύγιον, μαζὶ μὲ τοὺς ἔξορίστους ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων. Μάλιστα βεβαιοῦται ὅτι μία ἐξ αὐτῶν, ἡ σωζομένη εἰς τὸ παρεκκλήσιον Sancta Sanctorum εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, εἶνε ἡ ἀχειροποίητος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Βραδύτερον ἐπίσης, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων σοφῶν, λογίων καὶ τεχνιτῶν μετέβησαν φυγάδες εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ διέδωσαν ἐκ νέου τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τὴν Ἑσπερίαν, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις εἶχε λησμονηθῆ, τῶν Ἑλλήνων ἀπορροφηθέντων ἀπὸ τὸ περιβάλλον διὰ μέσου τοῦ σκοτεινοῦ Μεσαίωνος.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

